

چرا آموزش و پرورش دوره پیش دبستانی مهم است؟

دکتر رخساره فضل‌ی
مدیر کل دفتر آموزش پیش دبستانی

مقدمه

ارتقای جایگاه آموزش و پرورش، به مثابه مهم‌ترین نهاد تربیت نیروی انسانی و مولد سرمایه اجتماعی و عهده‌دار اجرای سیاست‌های مصوب و هدایت و نظارت بر آن (از مهدکودک و پیش دبستانی تا دانشگاه) به‌عنوان امر حاکمیتی، با توسعه همکاری دستگاه‌ها، بند سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور است که اردیبهشت ۱۳۹۲ توسط مقام معظم رهبری به رؤسای قوای سه‌گانه و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ شده است. براساس آن و با توجه به اینکه تربیت در دوره پیش دبستانی می‌تواند بسترساز ارتقای کارکرد فرهنگی - تربیتی آموزش و پرورش باشد، وزارت آموزش و پرورش به‌عنوان مهم‌ترین نهاد حاکمیتی مؤثر در روند فرهنگ‌سازی، با همراهی ارگان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی، در صدد است تلاش مضاعفی برای اعتلای فرهنگ و تربیت ایرانی - اسلامی با توجه ویژه به دوره پیش دبستانی مبذول نماید. انتقال و اعتلای فرهنگ و شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی چیزی نیست که با تغییرات سطحی و سریع بتوان بدان دست یافت. اهتمام به امور فرهنگی مستلزم فعالیت‌های هماهنگ و مؤثر تربیتی است. کودکان سرمایه‌ها و پشتوانه‌هایی هستند که براساس روایات، احادیث دینی و یافته‌های علمی در حساس‌ترین مرحله رشد و تکامل قرار دارند. در این دوران حساس و مهم، علاوه بر رشد جسمانی، یادگیری کودکان نیز سریع‌تر، عمیق‌تر و آسان‌تر انجام می‌شود. اهمیت تربیت در دوران کودکی به حدی است که مولای متقیان علی (ع) آن را چون حکاکی بر سنگ می‌داند (بحارالانوار، ج ۲: ۲۲۴) و حضرت امام سجاد (ع) در تربیت فرزندانش از خداوند استمداد می‌طلبد (صحیفه سجادیه) و حضرت امام صادق (ع) نیز بهترین میراث پدران را برای فرزندان «ادب» می‌داند نه مال و ثروت. (میزان‌الحکمه، ج ۱: ۱۰۱)

بررسی‌ها نشان می‌دهد کودکانی که دوره پیش دبستانی را گذرانده‌اند، در دوره‌های تحصیلی بالاتر در زمینه‌های شناختی، عاطفی و اجتماعی پیشرفت مطلوب‌تری داشته‌اند. به بیان دیگر، سال‌های پیش از دبستان مهم‌ترین سال‌های سرمایه‌گذاری برای توسعه انسانی هستند و هزینه کردن در این دوره سرمایه‌گذاری زیربنایی در مسیر پیشرفت و تعالی کشور و تحقق اهداف پیش‌بینی شده است.

کلیدواژه‌ها: آموزش و پرورش پیش دبستانی، زبان آموزی

اهداف و ضرورت

بنیان‌های دانش، مهارت، نگرش و ارزش‌ها از دوره پیش دبستانی شکل می‌گیرند. بنابراین، ضروری است که هر تحول و نوآوری آموزشی از سال‌های اولیه کودکی مورد توجه قرار گیرد و برنامه‌ریزی برای دوران کودکی و بعد از آن بر پایه‌ای قوی بنا نهاده شود. دوران پیش از دبستان از مهم‌ترین دوره‌های زندگی هر فرد است که حساسیت آن ناشی از اهمیت و تأثیر تربیت در دوره کودکی است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۳)

تحقیقات مختلف مبین این مطلب است که بیشترین رشد و تکامل سلول‌های مغزی و رشد هوشی تا قبل از هشت سالگی اتفاق می‌افتد. اساس تکامل مغز نیز در این دوران است و سال‌های اولیه عمر مهم‌ترین زمان مؤثر در زندگی هر فرد محسوب می‌شود. کودکانی با توانایی جسمانی، اجتماعی و روانی متولد می‌شوند که به ایشان امکان برقراری ارتباط، رشد و آموختن می‌دهد. آموزش و پرورش دوره پیش دبستانی به متخصصان سنجش استعداد و توانایی‌های تحصیلی کودکان اجازه می‌دهد که توانایی‌ها و ناتوانی‌های ذهنی و میزان آمادگی کودکانی را که نیازمند آموزش‌های جبرانی هستند، به موقع شناسایی کنند و مداخلات مؤثر را به موقع انجام دهند.

تأثیر مثبت آموزش پیش از دبستان در رشد همه‌جانبه کودکان از یک سو، و کاهش تبعات منفی روانی و اقتصادی ناشی از شکست تحصیلی آنان برای دولت و خانواده‌ها از سوی دیگر، مسئولان سطوح بالای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری را به توجه ویژه در زمینه توسعه کمی و ارتقای کیفی این دوره هدایت کرده است. (حج‌فروش، مهدوی و طلائی، ۱۳۹۱)

برخی از کارکردهای دوره پیش دبستانی بر اساس یافته‌های پژوهشی عبارت‌اند از: الف. رشد و تقویت زبان آموزی

زبان در خدمت بسیاری از هدف‌های زندگی بشر است و در همدلی و ارتباط مناسب با دیگران نقش مهمی ایفا می‌کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد کودکانی که در محیط‌های فرهنگی مناسب پرورش می‌یابند، مهارت‌های زبانی بهتری کسب می‌کنند و بر غنای زبان آن‌ها و توانایی درک و فهم، برقراری ارتباط متقابل مؤثر، اعتمادبه‌نفس و خودپنداره مثبتشان افزوده می‌شود. بر این مبنای نیاز است همه کودکان - به‌ویژه گروهی که زبان مادری آن‌ها با زبان معیار متفاوت است - قبل از ورود به دبستان، به زبان فارسی تسلط نسبی پیدا کنند. بدون شک، کلاس‌های پیش دبستانی محیط مناسبی برای آشنایی کودکان با زبان رسمی کشور است؛ چرا که در مراکز پیش دبستانی فرصت لازم پیش می‌آید که کودکان با حرف زدن بتوانند احساسات و عقاید و خواسته‌های خود را بیان کنند.

ب. پیشرفت تحصیلی

نتایج تحقیقات در کشورهای مختلف جهان حاکی از آن است که دوره پیش دبستان نه تنها سبب کاهش افت تحصیلی به‌ویژه در پایه اول دبستان در مناطق دوزبانه می‌شود بلکه سبب پیشرفت تحصیلی در همه دوره‌ها و نیز عامل موفقیت در زندگی و شغل افراد نیز هست. (حج‌فروش، مهدوی و طلائی، ۱۳۹۱) در کل، پژوهش‌هایی که در کشور ما انجام پذیرفته است این نظر را با قوت تأیید می‌کنند که موفقیت در سایر سطوح تحصیلی و ماندگاری در دوره‌های آموزشی، متأثر از برخورداری کودکان از برنامه‌های آموزشی و مراقبتی پیش از دبستان است. (مفیدی، ۱۳۸۶)

ج. رشد مهارت‌های عاطفی - اجتماعی

نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که آموزش پیش از دبستان، علاوه بر مزایای متعدد، رشد اجتماعی کودکان را برای پیشرفت در دوره ابتدایی تسهیل و تسریع می‌کند. عضویت در گروه، پذیرش دیگران، پذیرش اشتباهات خود، وظیفه‌شناسی، احساس مسئولیت، شناخت، پذیرش و رعایت ضوابط و مقررات، ابراز همدردی و همفکری با دیگران از جمله مهارت‌هایی هستند که کودکان قبل از ورود به دبستان لازم است یاد بگیرند. بنابراین، مراکز پیش از دبستان را نباید کم‌اهمیت‌تر از مدارس ابتدایی قلمداد کرد (گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۵) بلکه لازم است توجه بیشتری به این دوره تحصیلی معطوف گردد.

د. سرمایه‌گذاری و توجیه اقتصادی

امروزه آموزش پیش از دبستان، فعالیتی اقتصادی پر بازده و سرمایه‌گذاری تلقی می‌شود و از حدود ۲۰۰ سال پیش در ردیف مهم‌ترین آموزش‌های عمومی بسیاری از کشورهای پیشرو قرار گرفته است. برای مثال، در کشور هلند از سال ۱۹۹۰، آموزش کودکان چهار سال به بالا همگانی شد و کشورهای آلمان، استرالیا، فرانسه، کره جنوبی، تایوان، کانادا، مالزی و آفریقای جنوبی نیز کم و بیش آموزش کودکان را زیر پوشش آموزش همگانی درآورده‌اند. (مفیدی، ۱۳۸۶) با توجه به کارکردهایی که مطرح شد، دفتر آموزش پیش‌دبستانی وزارت آموزش و پرورش مصمم است جایگاه تربیت در دوره مهم و سرنوشت‌ساز پیش‌دبستانی را ارتقا دهد. این امر مهم به همراهی و هم‌اندیشی مسئولان همه دست‌اندرکاران این حوزه نیاز دارد.

منابع

۱. حج‌فروش، احمد، صدیقه مهدوی و ابراهیم طلایی (۱۳۹۱). توسعه دوره پیش‌دبستانی در آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران (عوامل پیش‌برنده و بازدارنده). شورای عالی آموزش و پرورش.
۲. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. شورای عالی انقلاب فرهنگی. ۱۳۹۰.
۳. سند برنامه درسی ملی. شورای عالی آموزش و پرورش. ۱۳۹۱.
۴. سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور. ۱۳۹۲.
۵. کول، ونیتا (۱۹۹۱). برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان. مترجم: فرخنده مفیدی. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، چاپ نهم.
۶. مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش. ۱۳۹۱.
۷. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. بررسی وضعیت پیش‌دبستانی با تأکید بر اسناد قانونی و وظایف سازمان بهزیستی و وزارت آموزش و پرورش. ۱۳۹۳.
۸. مفیدی، فرخنده (۱۳۸۷). اصول و مفاهیم آموزش و پرورش پیش از دبستان. کتاب درسی رشته کودک‌پژوهی. دفتر برنامه‌ریزی و تألیف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش.

کلیدواژه‌ها: نظام

رسمی، عدالت آموزشی، برنامه مصوب، رشد همه‌جانبه

با تصویب سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰) و به دنبال آن تنظیم و تصویب برنامه درسی ملی در شورای عالی آموزش و پرورش، «دوره پیش‌دبستان دوره‌ای رسمی و غیراجباری اطلاق می‌شود که کودکان گروه سنی ۵ و ۶ سال را تحت پوشش برنامه‌های آموزشی و تربیتی قرار می‌دهد.» (برنامه درسی: ۴۶)

رسمی شدن دوره پیش‌دبستان و تحقق چنین نگرشی از گام‌های بسیار مؤثر و مبارکی است که برای این مقطع بنیادین تعلیم و تربیت برداشته شده است. اکنون لازم است منظور از رسمی بودن این دوره معلوم شود. یکی از اصلی‌ترین جلوه‌های رسمی بودن دوره پیش‌دبستان پایبندی برنامه‌ریزان، مدیران و مربیان مراکز و مؤسسات، به ویژه فعالان قرآنی، به برنامه‌های مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است. این توجه و پایبندی ما را به هماهنگی و استاندارد شدن برنامه‌ها و فعالیت‌ها در سطح کشور سوق می‌دهد، که در نهایت به بهره‌گیری عموم نوآموزان از برنامه‌های مناسب منجر خواهد شد. تنها در این صورت است که می‌توانیم بگوییم در مسیر تحقق عدالت آموزشی - که از اساسی‌ترین اهداف سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران است - گام برداشته‌ایم.

صرف‌نظر از دیدگاه‌ها و تعاریف متعددی